

Kasvatus

Tämän teemanumeron päätoimittajat

Marja-Kristiina Lerkkanen – Anna-Maija Poikkeus

Pääkirjoitus

Marja-Kristiina Lerkkanen – 479 Motivaatiotekijöiden yhteys oppimiseen
Anna-Maija Poikkeus

Artikkeleita

- Satu Laitinen – Aino Mattinen 482 Pienten lasten tehtäväsuuntautuneisuus
– Anu Kajamies – Marja Vauras ja sen kehittyminen päiväkodin luku-
– Janne Lepola tuokioissa
- Eeva-Maria Nikkinen – Kaisa Aunola 494 Erityisluokalla opiskelevien lasten
oppimisminäkäsitys ensimmäisenä
kouluvuotena
- Riikka Ullakonoja – Lea Nieminen 508 Suomen kielen oppimismotivaatio,
– Ari Huhta luetunymmärtäminen ja kirjoitustaito
venäjää kotikielenään puhuvilla perus-
koululaisilla
- Juha Kokkonen – Marja Kokkonen 522 Koululiikuntaan liittyvät suoriutumis-
– Sami Yli-Piipari uskomukset ja arvostukset liikunnan
arvosanan selittäjinä

Markku Niemivirta – Antti-Tuomas Pulkka – Anna Tapola – Heta Tuominen-Soini	533	Tavoiteorientaatioprofililit ja niiden yhteys tilannekohtaiseen motivaatioon ja päättelytehtävässä suoriutumiseen
--	-----	---

Lyhyempiä kirjoituksia

Jari-Erik Nurmi	548	Motivaation merkitys oppimisessa
Heta Tuominen-Soini	555	Opiskelumotivaation ja hyvinvoinnin yhteydet sekä kehitys nuoruudessa
Sari Sulkunen	562	Suomalaislasten lukemiseen sitoutuminen kansainvälisessä vertailussa

Puheenvuoroja

Riikka Hirvonen	569	Näkökulmia motivaation ja itsesäätelyn merkitykseen oppimisessa
-----------------	-----	---

Kirja-arvioiteja

Auli Toom	573	Uutta tutkimustietoa ja pedagogisia käytänteitä vuorovaikutteisuudesta opetuksessa
-----------	-----	--

English Summaries

577

Kirjoittajat

580

Luetteloita

583

Motivaatiotekijöiden yhteys oppimiseen

"Se on inspiraatiota. On isompi ja pienempi lapsi ja se isompi antaa vinkkejä ja auttaa positiivisella tavalla oppimaan." Näin 12-vuotias määritteli motivaation ja motivoinnin. Tutkijoiden oppimismotivaation käsitteellistäminen on samansuuntainen: tavoitteellinen oppiminen edellyttää kipinää, joka tuottaa yllykkeitä toimintaan, suuntaa huomiota ja ylläpitää ponnistelua tavoitteen suuntaan. Väljästi ilmaistuna motivoituneisuus ilmenee energiana ja tavoitteellisena toimintana. Motivoitumattomuus taas inspiraation puutteena (Ryan & Deci 2000). Varsinaisena "pihvinä" motivaatiotutkimuksessa ovat kuitenkin motivaatioon vaikuttavat ja sitä heijastavat tekijät, kuten tavoitteet (Dweck, & Leggett 1988), arvostukset ja kyvykkyyssuomukset (Eccles ym. 1983; Wigfield ym. 2006) sekä työskentelystrategiat (Nurmi ym. 2008). Motivaation syntymistä ja säilymistä koskeva ymmärrys on erityisen tärkeää juuri nyt, kun koulutuksellista tuloksellisuutta ja tulevaisuuden hyvinvointia haastavat oppilaiden vähäinen kouluviihtyvyys, puutteellinen mielekkyyden kokemus koulussa ja opintonsa keskeyttäneiden opiskelijoiden määrän kasvu. Motivaatio on korkeimmillaan koulunkäynnin alkuvuosina, mutta niin meillä kuin muissakin koulutusjärjestelmältemän samankaltaisissa maissa oppilaiden kiinnostus koulunkäyntiin ja oppiaineisiin heikkenee selvästi jo alakoulun aikana. Kiinnostus koulun tarjoamia oppimistilaisuuksia kohtaan ja niiden mielekkääksi kokeminen on kuitenkin ratkaisevan tärkeää, jotta oppilas sitoutuisi koulun tavoitteisiin, oppimiseen ja kiinnittyisi kouluuyhteisöön. Syrjäytymiskehitykseen altistavien kehityspolkujen tarkastelussa käytetty osallisuuden tai kiinnittymisen käsite (engagement) nojaa sekin yhden peruspilarinsa osalta motivaatiota kannattelevien yksilön ominaisuuksien, kuten sinnikkyuden, tehtäväorientaation ja minäkäsityksen sekä ympäristöllisten tekijöiden, huomioimiseen.

Mielenkiintoista on, että yllä olevassa sitaatissa lainatun alakoulua päättävän mielessä motivoituminen oppimiseen liittyy vuorovaikutukseen muiden kanssa. Motivoituminen yhteisöllisenä prosessina, joka sisältää tukirakenteita ja toisen tarpeiden huomioonottamista, ei ole kuitenkaan ollut kovin vahva tai tyypillinen juonne motivaatiotutkimuksessa. Usein huomio on kohdistunut yksilön motivaation laadun arviointiin oppimistuloksia koskevan tehokkuuden tai hyödyn kannalta. Tulevien oppimistulosten oletetaan esimerkiksi olevan suotuisampia, jos yksilön toiminta pohjaa autonomiseen valintaan ja sisäiseen kiinnostukseen kuin jos toiminnan taustalla on halu toimia muiden toiveiden mukaan tai kontrolloimana (Deci & Ryan 1985) tai jos toimintaa ohjaavat oppimistavoitteet suoritustavoitteiden sijaan (Dweck, & Leggett 1988). Vaikka tutkimus on antanut arvokasta tietoa yksilöiden välisistä eroista, dynaamisista muutosprosesseista tarvitaan lisää ymmärrystä. Tärkeää olisi myös tilannetekijät huomioon ottava tutkimus siitä, miten kyvykkyyssuomukset ja arvostukset syntyvät ja muuntuvat oppijoiden ja

ympäristön vuorovaikutuksessa, miten opettamiskäytännöt ja palaute vaikuttavat oppijan motivaatioon ja miten oppija vaikuttaa itse saamaansa palautteeseen (Turner & Patrick 2008). Lisäksi tarvittaisiin muuttujalähtöisen, yhteyksiä selittävän tutkimuksen rinnalle motivationaalisia polkuja tarkastelevaa tutkimusta, jossa hyödynnetään eri teoriasuuntausten piirissä kehitettyjen käsitteiden, kuten tavoitteiden, uskomusten ja tehtäväärvostusten, samanaikaista tutkimista.

Tässä teemanumerossa motivaatiota ja motivoitumista tarkastellaan useiden näkökulmien, eri kontekstien ja eri ikävaiheiden kautta. Empiiriset artikkelit käsittelevät tehtäväsuuntautuneisuuden muutoksia päiväkot-interventiossa, oppimisminäkäsityksen muutosta yleisopetuksen ja erityisopetuksen konteksteissa, kielenoppimismotivaation ulottuvuuksia toisen kielen oppijoilla, tavoiteorientaatioiden yhteyttä tilannekohtaiseen motivaatioon ja suoriutumiskomusten ja arvostusten yhteyttä liikunnan arvosanaan ala- ja yläkoulussa sekä tavoiteorientaatioprofileja kansanopistossa opiskelevilla. Lisäksi lyhyet puheenvuorot käsittelevät motivaation merkitystä ja teoreettisia lähestymistapoja, motivaation ja hyvinvoinnin välisiä yhteyksiä sekä suomalaisten koululaisten lukemiseen sitoutumista kansainvälisen vertailun näkökulmasta.

Kirjoituksessaan, joka koskee motivaation merkitystä oppimisessa, *Jari-Erik Nurmi* toteaa oppimismotivaation tutkimuksen sisältävän monia haasteita, osin sen vuoksi, että teoreettisia lähestymistapoja on useita ja niiden painotus ja käsitteistö eroavat toisistaan. Motivaatiotutkimukselle on myös leimallista toisiinsa osin kietoutuvat rajapinnat pikemminkin kuin selkeät rajat ydinkäsitteiden (esim. onnistumis- tai epäonnistumisennakoinnit, tehtäväärvostus, tavoitteet ja tavoiteorientaatiot) ja lähikäsitteiden suhteen (pystyvyysuskomukset, minäkäsitys ja itesesäätely). Nurmi kuvaa prosessimallissaan mekanismeja, jonka kautta kokemukset aiemmista oppimistilanteista, yksilön muodostamat käsitykset omista kyvyistään, ennakoinnit, tunteet ja kiinnostukset vaikuttavat siihen, millaisia tunteita hänessä herää oppimistilanteessa ja missä määrin yksilö ponnistelee tehtävän ratkaisemiseksi tai sen sijaan välttelee tehtävää vähentääkseen ahdistuneisuuttaan. Oppimisen lopputulos ja sen arviointi vaikuttavat palautteena oppilaan minäkäsitykseen suhteessa muihin.

Havainnointien käyttö antaa ikkunan ymmärtää motivaatiota oppimistilanteissa ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä, kuten opettajan ohjauksen laatua ja erilaisten tehtävien merkitystä. *Satu Laitinen, Aino Mattinen, Anu Kajamies, Marja Vauras ja Janne Lepola* kuvaavat alle kouluikäisten lasten motivaatiokäyttäytymisen muutoksia päiväkot-ikäisillä lapsilla. He täydensivät opettaja-arviointien antamaa kuvaa havainnoimalla tehtäväsuuntautuneisuuden kehittymistä lapsilla, jotka osallistuivat keskustelemaan lukemista hyödyntävään ja kuullunymmärtämisen taitoja kehittävään interventioon.

Tutkimus siitä, missä määrin lapsen taitotaso ja erityisluokalla tai yleisopetuksen luokalla opiskelu ovat yhteydessä motivaatioon, antaa tärkeää tietoa kontekstin ja tuen vaikutuksesta lapseen. *Eeva Nikkinen ja Kaisa Aunola* kohdentavat artikkelissaan huomionsa oppimisminäkäsitykseen ja siinä tapahtuviin muutoksiin ensimmäisen kouluvuoden aikana lapsilla, jotka ovat erityisluokalla tai yleisopetuksen luokalla. Sen lisäksi, että käytössä oli oppilaan itsearviot omista taidoistaan matematiikan ja lukutaidon alueella, voitiin hyödyntää myös opettajan ja tutkijan havaintoja lapsen itsearvioinneista oppimis- ja suoritustilanteissa. Tutkimus viittaa oppimiskäsityksen ja koulupolun etenemisen myötä lisääntyvän palautteen ja oppilaiden väliseen vertailun välisiin yhteyksiin.

Suomalaisessa koulussa on entistä enemmän maahanmuuttajataustaisia oppilaita, mikä tekee merkitykselliseksi selvittää toisen kielen oppimiseen liittyvän motivaation ulottuvuuksia ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä omassa kulttuurikontekstissamme. *Riikka Ullakonoja, Lea Nieminen ja Ari Huhta* tarkastelivat venäjää kotikielensä puhuvien ala- ja yläkoululaisten aineistosta, missä määrin eri motivaatioulottuvuudet, kuten instrumentaalisuus, sisäinen kiinnostus,

käsitys itsestä suomen kielen oppijana ja kielen käyttöön liittyvä jännitys, selittävät oppilaiden suomen kielen lukemis- ja kirjoitustaitoa. Näyttää siltä, että erityisesti jälkimmäiset kaksi kielenoppimismotivaation ulottuvuutta olivat merkityksellisiä tekijöitä sen suhteen, millaisiksi oppilaan toisen kielen kompetenssi muodostui.

Lukuisat tutkimukset ovat osoittaneet, että oppilaat motivoituvat juuri niistä tehtävistä tai oppiaineista, joista he uskovat suoriutuvansa menestyksekkäästi. Koululiikuntatutkimuksissa uskomusten on havaittu liittyvän oppilaiden toiminnassa pysymiseen ja yrittämiseen. *Juha Kokkonen, Marja Kokkonen ja Sami Yli-Piipari* selvittivät, missä määrin tyttöjen ja poikien koululiikuntaan liittyvät suoriutumiskomukset ja koululiikunta-arvostukset (tärkeys, hyödyllisyys ja mielenkiinto) ennustivat heidän liikunnan arvosanaansa 6. ja 9. luokalla. Tämä tutkimus, samoin kuin edellinen kielen oppimismotivaatiota tarkastelevat tutkimus, korostaa tyttöjen ja poikien hieman erilaisia mekanismeja motivaatiotekijöiden suhteesta suoriutumiseen.

Markku Niemivirta, Antti-Tuomas Pulkka, Anna Tapola ja Heta Tuominen-Soini tunnistivat tutkimuksessaan henkilökeskeisellä analyysistrategialla tavoiteorientaatioprofiileja laajassa kansanopistossa opiskelevien otoksessa. He osoittivat, että eri tavoin opiskeluun orientoituneiden alaryhmät eroavat toisistaan tilannekohtaisessa motivaatiossa, esimerkiksi ennakoidussa kiinnostuksessa tehtävään ja tehtäväkohtaisissa minäpystyvyysuskomuksissa sekä päättelytehtävästä suoriutumisesta. He korostavat oppimisorientaatiota koskevan ymmärryksen olevan arvokasta opiskelijoiden tarvitseman ja heille tarjottavan tuen kannalta: oppimisorientoitunut opiskelija toimii pääosin itseohjautuvasti sopivan haasteellisten tehtävien kannustamana, mutta passiivinen työskentelyn välttelijä tarvitsee tukea kiinnostusta herättävien onnistumisen kokemusten saavuttamiseksi.

Näyttää siltä, että koulun siirtymävaiheet ovat erityisen herkkiä motivaation, koulumenes-tyksen ja oppilaiden hyvinvoinnin muutoksille. Vaikka kansainväliset vertailut osoittavat kerta toisensa jälkeen, että suomalaiset nuoret suoriutuvat erinomaisesti, he eivät silti näytä viihtyvän koulussa ja he kokevat koulunkäynnin kuormittavana. Näitä teemoja tarkastelee *Heta Tuominen-Soini* omassa nuoruusikää tarkastelevassa kirjoituksessaan. *Sari Sulkunen* tarkastelee puolestaan sitä, miltä hyvin lukevien suomalaislasten lukemiseen sitoutuminen (luottamus omaan lukutaitoon, lukemisesta pitäminen, lukemismotivaatio ja sitoutuminen lukemisen opetukseen) näyttää kansainvälisessä PIRLS-vertailussa. Syytä ei ole myöskään unohtaa itsesäätelyn merkitystä oppimisprosessissa. Tätä aihetta tarkastelee Riikka Hirvonen puheenvuorossaan.

Tärkeä haaste niin päättäjille, opettajankoulutukselle kuin koulun pedagogiselle kehittämiselle on saada ymmärrystä siitä, miten oppimisympäristöt, opettajan toiminta, vertaisryhmä ja perheen tuki ovat yhteydessä motivaation rakentumiseen eri ikävaiheissa ja erilaisissa konteksteissa. Opettajien ja oppilaiden suhteeseen liittyvien mekanismien tiedetään olevan vastavuoroisia. Oppilaiden toiminta, ominaisuudet ja aloitteet vaikuttavat opettajan toimintaan ja ohjaus- tapoihin, jotka puolestaan rakentavat ryhmän ilmapiiriä ja tukevat oppilaiden osallisuutta ja oppimismotivaatiota. Tiedetään esimerkiksi, että se, missä määrin opettaja tunnistaa oppilaiden tunnetiloja, antaa oikea-aikaista ohjausta ja palautetta sekä huolehtii kaikkien oppilaiden mahdollisuuksista osallistua toimintaan, tukee erityisesti niitä oppilaita, joilla on muita heikommat taidot ja resurssit. Ryhmän ja toiminnan organisoinnin korkea laatu, ennakoivat ja motivoivat ohjaustavat, selkeät säännöt ja odotukset sekä työskentelyn rytmitys puolestaan tukevat oppilaiden vahvempaa sitoutumista koulutyöhön, parempia itsesäätelytaitoja ja tehtäväsuuntautunutta käyttäytymistä ryhmässä.